

УДК 745.51:008(477.83/.86)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.01.117>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА В ГАЛИЧИНІ У КІНЦІ ХІХ — В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Роман ОДРЕХІВСЬКИЙ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3581-4103>
доктор мистецтвознавства, професор,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського,
кафедра хореографії та мистецтвознавства,
вул. Тадеуша Костюшка, 11, 79000, Львів, Україна,
e-mail: odre2010@ukr.net

Кінець ХІХ — початок ХХ ст. — особливий період у житті українського народу. Час національного піднесення у розвитку українського мистецтва та культури. Особливістю цього періоду є зацікавлення мистцями національними витоками українського мистецтва. *Предметом* дослідження є художня культура та українське мистецтво в Галичині. *Мета дослідження* — показати формування українського національного стилю в мистецтві та культурі Галичини кін. ХІХ — поч. ХХ ст. *Методи* — у процесі формування історичної ретроспективи домінуючими є порівняльно-історичний, а під час аналізу пам'яток мистецтва — образно-стилістичний, порівняльно-типологічний. *Результати*: художня культура і мистецтво упродовж ХІХ ст. пройшли декілька етапів розвитку. Автор подає власну періодизацію цієї епохи, що вперше вводиться до наукового обігу. Ці етапи розвитку мистецтва і культури ХІХ ст. завершилися національним відродженням і розквітом мистецтва. Особливостями є відображення історичних традицій у розвитку українського декоративно-прикладного мистецтва: художнього різьблення, металу, художнього скла, вишивки та ін. видів. Це обумовило на основі синтезу мистецтв виникнення особливої течії, яку називаємо український стиль, який був популярним в українському мистецтві у кін. ХІХ — на поч. ХХ ст.

Ключові слова: художня культура, національне відродження, хореографія, декоративно-прикладне мистецтво, вишивка, костюм, художнє скло, прикраси, дизайн, художній метал.

Roman ODREKHIVSKYI
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3581-4103>
Dr. hab. in Art Studies, Professor,
Ivan Boberskyi Lviv State University
of Physical Culture, Lviv,
Professor of the Department of Choreography
and Art History,
11, Tadeusz Kosciuszko Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: odre2010@ukr.net

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC CULTURE AND ART IN GALICIA AT THE END OF THE 19TH — FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Introduction. The end of the 19th — beginning of the 20th century was a special period in the life of the Ukrainian people. It was the time of national upsurge in the development of Ukrainian art and culture. A feature of this period is the artists' interest in the national origins of Ukrainian art.

Problem Statement. The subject of the study is artistic culture and Ukrainian art in Galicia. It is investigated in the process of formation of such a special trend in Ukrainian art as the national style.

Purpose is to show the formation of the Ukrainian national style in the art and culture of Galicia at the end of the 19th and first half of the 20th centuries.

Methods. In the process of forming a historical retrospective, the dominant method is comparative-historical, and when analyzing art monuments, figurative-stylistic, comparative-typological methods are used.

Results. Artistic culture and art went through several stages of development during the 19th century. The author presents his own periodization of this era, which is being introduced into scientific circulation for the first time. These stages of the development of art and culture of the 19th century culminated in the national revival and flowering of art at the end of the 19th and first half of the 20th centuries. The peculiarities of this era are the reflection of historical traditions of Ukrainian decorative and applied arts, such as: artistic carving, metal, artistic glass, embroidery and other types. This led to the emergence of a special trend, based on the synthesis of arts, which we call the Ukrainian style, which, along with eclectic imitations of historical forces, was popular in Ukrainian art at the end of the 19th and first half of the 20th centuries.

Conclusion. The features of the national style in Galicia of this period were best manifested in sacred art: carved iconostases, liturgical objects, highly artistic stained glass windows by Petro Kholodny the Elder and other authors, etc. The synthesis of arts and other features in the development of artistic culture and art in Galicia at the end of the 19th and first half of the 20th centuries is a unique page in world history and awaits its more detailed study.

Keywords: artistic culture, national revival, choreography, decorative and applied arts, embroidery, costume, art glass, jewelry, design, art metal.

Вступ. Сьогодні, у час війни, важливим є розуміння нашої національної ідентичності. Тому тему особливостей розвитку культури та мистецтва в Галичині у кінці XIX — в першій половині XX століття та формування і розвитку внаслідок цього українського національного стилю вважаємо актуальною. Адже період кінця XIX — початку XX століття — це період національного відродження та національно-визвольних змагань.

Останні дослідження та публікації. Тему національного піднесення українства в Галичині кінця XIX — початку XX століття принагідно піднімав більше, ніж 100 років тому, класик української історії М. Грушевський [1]. У перші десятиліття української незалежності, тобто наприкінці XX — на початку XXI століття низка науковців стверджували про наявність національних особливостей у розвитку мистецтва того періоду [2; 3; 4]. Це все створило неповторну і малодосліджену на сьогоднішній день культурно-мистецьку течію, яку можемо назвати національним стилем.

Мета дослідження. Показати формування українського національного стилю у мистецві та культурі Галичини кінця XIX — початку XX століття.

Методи дослідження ґрунтуються на загальних принципах наукової роботи: системності, достовірності, історизму, логічності.

Основна частина. Художня культура в Галичині у XIX столітті розвивалася паралельно з етапами національного розвитку та відродження. У культурному розвитку того періоду найкраще простежується сакральна культура. Ми уклали власну історичну періодизацію розвитку мистецтва Галичини як складової художньої культури України. Вона охоплює такі основні періоди:

1) Від 1808 р. до середини XIX ст. Історичні та економічні умови не сприяли широкому культурному розвитку українців регіону, був послаблений взаємозв'язок церковного та світського мистецтва з національними здобутками попередніх епох.

2) Друга половина XIX ст. — третя чверть XIX ст. Унаслідок економічних змін починається нова доба в житті українців Галичини — піднесення національної свідомості та поступове підвищення життєвого рівня.

3) Кінець XIX — початок XX ст. Апогей у розвитку української культури та мистецтва.

4) 20-ті—30-ті роки XX ст. Період розвитку українського мистецтва та культури на землях Галичини у проміжку між двома світовими війнами (до 1939 р.).

Основні періоди розвитку культури у XIX столітті привели до національного відродження у кінці XIX — початку XX століття. Це, безперечно, був апогей у розвитку культури і мистецтва в Україні. Низка прогресивних українських організацій активно займалася підняттям духовного життя і національної свідомості українців у Галичині. Окрім поширення читалень «Просвіти», активну діяльність розгорнули гімнастичні товариства, так звані «Січі» та «Соколи», які, на думку М. Грушевського, розбудили в народних масах інтерес до знання, освіти [1, с. 515].

Мистецьке піднесення супроводжувалося відродженням інтересу не тільки до традицій українського мистецтва, але й до історії українського війська, фізичної культури і спорту. Велику роль у цьому відіграли руханкові товариства, низку яких організував Іван Боберський [5].

У різних містах та селах Галичини завдяки діяльності товариства «Січ» на початку XX ст. виникають різні руханкові товариства. Поступово вони охопили такі міста, як: Станіславів (травень 1902), Перемишль (липень 1902), Коломию (серпень 1902), Самбір (січень 1903), Чортків (вересень 1903), Тернопіль (грудень 1903), Кам'янка Струмилова (березень 1904), Комарно (червень 1904), Бережани (грудень 1904), Золочів (вересень 1905), Терехівка (березень 1906) та інші міста [5, с. 46].

Як результат великої популярності руханкових товариств широкого розвитку набув спорт та хореографія, зокрема — види спорту та мистецтво танцю із національними особливостями. Досить популярним стає вивчення гуцульського танцю [3, с. 156]. Це не випадково. Адже саме гуцульський стиль в Галичині того часу розумівся як свій, національний. Він відіграв важливу роль у національному відродженні того часу [4, с. 648]. Успішний танцівник — це різнобічно розвинена людина, яка працює над своїм вдосконаленням як технічного виконавця, так і знавця культури та її історії [6, с. 160].

Широка популяризація масових спортивних та мистецьких заходів сприяла розвитку різних видів декоративно-ужиткового мистецтва: вишивки, текстилю, художнього скла та інших. Адже їх широко

використовували для декору національного костюма, оформлення навколишнього середовища тощо.

Національне відродження спричинила і низка українських середніх шкіл, які були відкриті у той час у Галичині. Оскільки державні інституції регіону не сприяли розвитку українського шкільництва, галицькі українці засновували приватні середні школи [1, с. 515], що значною мірою підняло освітній та культурний рівень українства у Галичині.

Окрім зростання духовного життя українська громада регіону багато працювала над своєю фінансовою незалежністю. Адже будь-який духовний поступ — будівництво шкіл, церков — вимагало грошових вкладів. Тому на межі XIX—XX ст. громада значною мірою звертала увагу на економічний бік — заснування позичкових кас, кооперацій, сільськогосподарських товариств для того, щоб бути незалежними від неукраїнських фінансових та сільськогосподарських інституцій. Все це сприяло підняттю власної гідності в українськiм громадянстві [1, с. 515].

Більшість архітектурних споруд, художнього оформлення інтер'єрів світських та церковних приміщень, виробів декоративного та ужиткового мистецтва за формою та характером декору можна розмежувати на два напрями розвитку: 1) у руслі еkleктичних версій наслідування історичних стилів; 2) із застосуванням орнаментально-композиційних структур традиційного народного мистецтва.

Інколи в художньому вирішенні одного і того самого твору поєднуються ці два напрями. У такому випадку віднесемо предмет до тієї групи, ознаки якої переважають. У цей час в образному вирішенні художнього оформлення середовища важливу роль почало відігравати декоративно-ужиткове мистецтво. Зокрема, різьблення по дереву, текстиль, художнє скло, кераміка та інші види декоративно-прикладного мистецтва.

Варто зазначити, що саме різьблений декор інколи суттєво впливає на сприйняття образу того чи іншого предмету церковного чи світського призначення. Тому значення різьбленого декору вагоме, проте цьому питанню, на жаль, не приділялося належної уваги. На відміну, наприклад, від живопису, різьблений декор предметів облаштування церковного та світського інтер'єру Галичини періоду XIX — 30-х років XX ст. залишався, переважно, поза увагою дослідників. Особливого розвитку у XIX столітті набуло

будівництво церков. Так, упродовж XIX ст. у Галичині було збудовано близько 900 церков, а від початку XX століття до 1930 року — всього лише 79 [2, с. 120]. Тому художнє оформлення церков займає особливе місце у художній культурі українців в Галичині XIX — початку XX століття. На початку XX століття тривало багато переробок раніше збудованих церков.

Із другої половини XIX ст. в іконостасному різьбленні у дереві в Галичині помітний вплив художньої обробки металу. Ця тенденція проходила в двох напрямках. Перший — вплив середньовічного карбування по металу, оскільки, як твердять дослідники, зокрема О. Тищенко, у ці давні часи врата у церквах були металевими. А в XV ст. дерев'яні врата були нововведенням [7, с. 22—23]. Другий напрям — це вплив литва з чавуну, яким прикрашені нагробні пам'ятники на цвинтарях у Галичині др. пол. XIX — поч. XX ст., а також техніки кованого металу того ж часу.

Типовим прикладом цієї тенденції є різьблення верхніх ярусів іконостаса з 1896 р., роботи різьбяря Ключевського [8, с. 4], церкви Св. Миколи (1879 р.) із с. Демня (Миколаївський район Львівської обл.). Смуга із образів празникового ярусу, кожен із яких — округлої форми, декорована зверху і знизу лініями орнаментів, які нагадують мотиви, виконані під впливом середньовічного карбування по металу (згадаймо врата із с. Воля Добростанська чи с. Домажир з XVI ст.) [7, с. 23].

Тенденція впливу художнього металу на іконостасне різьблення в кінці XIX — початку XX ст. помітна і в інших закутинах у Галичині, а не тільки на Львівщині. Прикладом цього є відомий іконостас, встановлений у дерев'яній церкві Пресвятої Трійці (1900 р.) із с. Ільці (Верховинського району Івано-Франківської обл.), збудованої у так званому гуцульському стилі. У декорі еkleктичного іконостаса цієї церкви із незначним застосуванням різьблення не відбилися жодні гуцульські традиції, попри те, що сама церква була розписана відомими художниками Я. Пстраком і Й. Сороковським у 1900 році.

Образи апостольського ярусу, подібно демнянському іконостасу, об'єднані з пророчим таким чином, що за силуетом це нагадує завершення готичної каплички чи конструкцію з чавунного литва, які прикрашають низку нагробників Галичини кін. XIX — поч. XX століття.

Певні паралелі із середньовічним українським металом можна провести, аналізуючи також верхню частину іконостаса церкви Різдва Христового (споруда з 1600 р.) з м. Тернополя. Намісний ярус, очевидно, виконаний у другій половині XVIII століття. Верхні ж яруси іконостаса відокремлені від намісного, подібно до демнянського іконостаса, напівциркульною аркою. Нижня частина краю смуги празникового ярусу (верхня частина цієї арки) декорована профілюванням, яке нагадує орнамент карбування по металу, що застосовувався в іконостасній різьбі XVI століття.

У другій пол. XIX — перших десятиліттях XX ст. було створено низку іконостасів, у яких велику декоративну роль відігравав декор мальованими смугами окремих колонок (церква Успіння Пресвятої Богородиці з м. Яремче, церква Чуда Святого Архистратига Михайла із с. Дора (Яремче) та інші. В іконостасі церкви Покрови Пресвятої Богородиці (1868 р.) із с. Ялинкуватого (Сколівський район Львівської обл.) кожна така смуга — у вигляді синього орнаменту з елементами, запозиченими з української вишивки.

Трапляються кіоти, в яких, подібно до іконостасів, поверхні світлого тону колонок декорує орнамент, запозичений із вишивок. Саме такий орнамент декорує колонки намісного ярусу церкви Покрови Пресвятої Богородиці (1868 р.) із с. Ялинкувате (Сколівський район Львівської обл.). Аналогічний мотив покриває і колонки деяких кіотів із цієї церкви, зокрема запрестольний кіот із центральним образом «Покрова Пресвятої Богородиці». Цю картину фланкують білі круглі колонки (по дві з кожного боку), декоровані намальованими синіми смугами з орнаменту, в основі якого лежить мотив ромба. Увінчані колонки зверху золоченими капітелями іонічного ордера, а ще вище — піястровими виступами, над якими височать круглі барокові вази.

Отже, для розглянутих нами кіотів з Ялинкуватого характерне виразне поєднання історичних стилів із традиційним народним декоративно-прикладним мистецтвом із домінуванням першого.

Таке прагнення ввести поліхромію з українськими елементами у традиційні неостилеві класичні вирішення були характерні не тільки для Гуцульщини (та території Галичини, Івано-Франківська обл.), але й інших регіонів Галичини, як-от Сколівський район Львівської області.

Отже, наведені приклади аналізу іконостасів свідчать про те, що навіть оперуючи неостилевими, майстри галицького декоративного різьблення прагнули ввести елементи національно-культурної ідентичності, чи то наслідували точне відтворення характерних національних стилів, як українське бароко, чи то вводили поліхромне покриття, наприклад, з імітацією вишивки, чи то впроваджували у різьблення мотиви, запозичені з українського середньовічного карбування по металу. Таким чином, фіксуємо оригінальні способи проявів української національної ідентичності у художній сфері. Розглянуті вироби, безперечно, також є свідченням феноменальності художньої культури галицьких українців.

На початку XX ст. з'явилася низка предметів церковного інтер'єру, у декорі різьбленням яких помітний ще виразніший вплив орнаментально-композиційних систем традиційного народного мистецтва. До таких відноситься декор різьбою кіота із образом «Святий Микола» церкви Св. Миколи у Львові. Характерними особливостями вирізняється прикрашена різьбленням нижня частина кіота під картиною, де за схематичним рисунком вирізьблено зображення двох птиць, які розташовані обабіч рівноконечного хреста у колі. Стилзація декоративно вирішених постатей птахів та вписаних у трикутник схематичних зображень грон винограду та листків рослин, які заповнюють разом із тоненькими стеблами рослин площину тла навколо птахів, виразно нагадують вплив українських народних розписів чи української графіки початку XX ст., зокрема, творів Григорія Нарбута. Аналогічно виконано і різьблений декор кіота із цієї ж церкви із образом «Богоматір із Дитиною».

Великого розвитку у той час набули й інші види декоративно-прикладного мистецтва, як: художнє скло, текстиль тощо у художньому оформленні громадських та церковних приміщень. Особливої популярності у царині художнього скла у оформленні дизайну інтер'єру набули вітражі. До відомих належать вітражі відомого мистця Петра Холодного старшого [9, с. 8—12]. Зокрема, вмонтовані у 20-х роках в Успенському соборі у Львові, у церкві Успення у м. Борислав (Мражниця) та деяких інших. Композиції цих вітражних творів носять релігійний та національно-патріотичний історичний характер (зображення лаконічно скомпонованих постатей святих, українських відомих історичних осіб тощо).

Висновки. Кінець XIX — початок XX ст. — особливий період у розвитку культури та мистецтва в Галичині. Це час національного відродження в українській культурі. У мистецтві ця епоха була відображена у вдалому синтезі мистецтв у художньому оформленні приміщень. Особливо це проявляється на прикладі сакрального мистецтва в оформленні низки церков, де поєдналися разом: художнє різьблення, метал, художнє скло, вишивка та інші види декоративно-прикладного мистецтва.

У художньому оформленні іконостасів була популярною тенденція еклектичних наслідувань середньовічного художнього металу, як в іконостасах церков Св. Миколи із с. Демня, Пресвятої Трійці з с. Ільці, Різдва Христового з м. Тернополя. У декорі багатьох інтер'єрів церков помітний вплив орнаментики та імітації художньої вишивки, як у декорі обстави у церквах Покрови Пресвятої Богородиці зі с. Ялинкувате, поліхромії, притаманній творам гуцульського народного мистецтва, як у церкві Чуда Святого Архистратига Михайла із с. Дора (Яремче).

Особливої уваги заслуговує наслідування орнаментики української художньої графіки початку XX ст. у багатьох різьблених виробих інтер'єрів. Наприклад, низки кіотів та інших предметів сакральної обстави церкви Св. Миколи у Львові, та інших об'єктів.

У перспективах подальших досліджень варто розглянути ширше синтез мистецтв у художньому оформленні періоду національного відродження кінця XIX — початку XX століття.

1. Грушевський М.С. *Ілюстрована історія України*. Репринтне відтворення видання 1913 року. Київ, 1990. 524 с.: іл.
2. Нога О. *Український стиль в церковному мистецтві Галичини кінця XIX — початку XX століть*. Львів: Українські технології, 1999. 160 с.
3. Одрехівський Р.В. Соціальні та історичні умови розвитку мистецтва в Галичині: перша третина XX століття. *Народознавчі зошити*. Львів, 2024. № 1. С. 154—158. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.154>
4. Одрехівський Р.В. Становлення та розвиток етнодизайну в Галичині (перша третина XX століття). *Народознавчі зошити*. Львів, 2020. № 3 (153). С. 647—651. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2020.03.647>
5. Сова А., Тимчак Я. *Іван Боберський — основоположник української тіловиховної і спортивної традиції*. Наук. ред. Приступа Є. Львів: ЛДУФК; Апріорі, 2017. 229 с.: іл.
6. Одрехівський Р.В., Вільчинський М.О. Формування та розвиток індивідуальності артиста в мистецтві балету. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 2.. С. 159—164. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2024.308380>
7. Тищенко Р. *Історія декоративно-прикладного мистецтва України XIII—XVIII ст.* Київ: Либідь, 1992. 189 с.: іл.
8. Фольварковъ Н. *Село Демня. В повіті Жидачовскомъ*. Коломия: Зъ печатні А.В. Кисілевского и Сполки, 1912. 12 с.
9. Гах І. *Українські вітражі Холодного-старшого*. URL: <https://zbruc.eu/node/60087> (дата звернення 03.03.2025).

REFERENCES

- Hrushevskiy, M.S. (1990). *Illustrated History of Ukraine*. Reprint of the 1913 edition. Kyiv [in Ukrainian].
- Noha, O. (1999). *Ukrainian style in the church art of Galicia in the late 19th — early 20th centuries*. Lviv: Ukrainian Technologies [in Ukrainian].
- Odrekhivskiy, R.V. (2024). Social and historical conditions of the development of art in Halichyna: the first third of the 20th century. *The Ethnology notebooks*, 1, 154—158. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.154> [in Ukrainian].
- Odrekhivskiy, R. (2020). Formation and development of ethno design in Galicia (the first third of the 20th century). *Ethnology notebooks*, 3, 647—651. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2020.03.647> [in Ukrainian].
- Sova, A., & Tymchak, Ya. (2017). *Ivan Bobersky — founder of Ukrainian physical education and sports tradition*. Lviv: LDUFK; Apriori [in Ukrainian].
- Odrekhivskiy, R., & Vilchynskiy, M. (2024). Formation and development of artist's individuality in the art of ballet. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 159—164. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2024.308380> [in Ukrainian].
- Tyshchenko, R. (1992). *History of decorative and applied arts of Ukraine of the 13th—18th centuries*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Folvarkov, N. (1912). *The village of Demnya. In Zhydachivsky district. Kolomyia: Z pechatni A.V. Kysilevskoho y Spolky* [in Ukrainian].
- Hakh, I. *Ukrainian stained glass windows by Kholodny the Elder*. Retrieved from: <https://zbruc.eu/node/60087> (Accessed 15.01.2020) [in Ukrainian].

Received: 12.10.2025

Accepted: 27.10.2025

Published: 12.03.2026